

kajti redkokdaj bo ugotovil kazenski sodnik lažnivost izpovedb z drugimi sredstvi, kakor so na razpolago civilnemu sodniku baš v tej pravdi. Kakor on bo navezan tudi kazenski sodnik na ista dokazila, vsled česar se le prepogosto dogaja, da ostane tako uvedeno kazensko postopanje brez uspeha. Ako pride celo do oprostilne sodbe, je situacija celo zaobrnjena, ako je ta sodba prejudicialna.

Prekinitev je dopustna tudi na višji stopnji.³⁸

Določba § 9 nar. z dne 12. oktobra 1914 št. 275 drž. zak., da je na zaprosilo kazenskega sodišča civilno postopanje prekiniti, ker da je podan sum oderuštva, je z novim kazenskim zakonikom razveljavljena. Po kazenskem zakonu je delikt oderuštva na novo določen in oderuštva po naredbi iz l. 1914 ni več. S tem pa so razveljavljene tudi ostale določbe naredbe, ki se nanašajo le na delikt oderuštva po naredbi iz l. 1914. Določba čl. 2 uvod. zak. k c. p. p. (zak. z dne 9. julija 1930 Sl. N. LXV, 384) tu nima več kaj razveljavljati.

(Konec prihodnjič.)

Ali se sme določba § 376 k. z. uporabljati na dražbe lovišč?

Dr. Metod Dolenc.

V svojem Tolmaču h kaz. zak. sem na str. 558. dejal, da gre v § 376 za »javno prodajo ali dražbo, torej v izvršilnem, konkurznem ali nespornem postopanju«. Od lovske strani sem bil pozvan, da se izjavim, ali ne spadajo tu sem tudi javne dražbe lovišč.

Da vprašanje pravilno rešimo, naj se ozremo predvsem po zgodovini postanka določbe danes veljavnega § 376 k. z.

V projektu I. (1910) se je pričenjala analogna določba § 286 tako-le: »Ko pri javni prodaji imanja u nameri da bi osujetio izmerenje svojih poverilaca, odvraca koga od licitacije...« Ta določba je bila postavljena v XXVII. glavo, naslovljeno »Zločini protiv imovine«. V motivih k temu paragrafu, ki so bili uvrščeni v podpo-

³⁸ Allershand, Die Unterbrechung des Zivilprozesses in höherer Instanz wegen des Verdachtes einer strafbaren Handlung, Ger. H. 1898 str. 45 sl. Primerjaj tudi § 637 c. p. p.

glavje: »K a ž n j i v o k o r i s t o l j u b j e«, so izdajatelji izrečno poudarjali, da treba najti adekvatno določbo dotlej veljavnemu § 288 srb. k. z. iz l. 1860, ki da je bil iz izvirnika (starega pruskega k. z.) krivo preveden. Paragraf 288 srb. k. z. se je glasil: »Ko pri javnim od nadležne vlasti predmetnim licitacijama silom ili pretnjom ili podmičivanjem i obećavanjem, druge od licitiranja odvrti, da se kazni...« Pravični prevod naj bi bil tisti, ki bi veljal samo »od nadležnih vlasti preduzetim licitacijama, kojima se vrši prodaja nečijeg imanja radi namirenja poverilaca«. Še posebe se pozneje na str. 646. poudarja, da je mišljeno »delikventovo imanje«.

V proj. II. (1922) je prišlo do analogne določbe v § 367., ki se je glasil: »Ko pri javnoj prodaji odvraca koga od nadmetanja obećanjem« i. t. d. Ta določba je bila sprejeta v glavo XXIX. z naslovom »Krivična dela protiv imovine«. Kratko pojasnilo v Proj. II. se je vobče sklicevalo na motive iz Proj. I., glede svojega novo tekstiranega § 367 pa stoji (na str. 117.), da se kvalificira kot »nedopušteno koristoljublje iz naročitih imovinskih odnosa«. Nadaljnih pojasnil ni. O »delikventovem imanju« ni več govora.

Naš sedajšnji § 376 k. z. je prinesel samo boljšo tekstacijo, sicer pa nobene nove kriminalnopolitične misli. Isti tekst je stal že v Gjuričičevem predlogu (§ 364), a Subotičev ekspozé je zdrknil preko njega brez vsake pripombe. Pač pa se je isti ekspozé naravnost pozival na motive iz proj. I. in II., po katerih naj bi šla zaščita za poplačilo dolgov pri prodaji »imanja«. Temu ustrezen je tudi podnaslov XXVII. poglavja, ki nosi naslov »Krivična dela protiv imovine«, a podnaslov se glasi: »7. Oštećenje tuđjih stvari i imovinskih interesa.«

Če se vprašamo, ali so mislili redaktorji Proj. I. na imovinske interese pri dražbah lovišč, moremo to vprašanje gladko zanikati; kraljevina Srbija namreč lovskih dražb ni mogla poznati, ko ni nikdar uvedla zakupnega sistema pri oddajanju lovišč. Dražbe radi lova pa se niti pri nas ne vrše v izključno imovinskem interesu. Zgodovina postanka § 376 k. z., kakor tudi ideologija zakonodavca iz l. 1910. bi torej kazala, da gre v tem paragrafu za javne dražbe, ki se vrše eminentno in zgolj v imovinskem interesu, torej le pri javnih dražbah v izvršilnem, konkurznem in nespornem postopanju.

Navzlic temu se te ozke interpretacije iz zgodovine postanka § 376 k. z. ne moremo oprijeti. Dejstvo je, da so redaktorji iz proj. I. pri besedah »prodaje imanja« — drugo

črtali in s tem smisel norme izpremenili, to je: posplošili. O omejitvi delikta na delikventovo imenje ni več govora. Neodločilno je, ali so imeli označeni namen ali ne, ter se to iz motivov od proj. II. (1922) dalje niti ne dá določiti. Obnarodovano besedilo se glasi tako, da se sme in mora vsaka javna dražba, torej tudi od pristojnega oblasti glade zakupa lovišč odreja, subsumirati pod dejanski stan § 376 k. z., toda kaznivost po tem paragrafu nastopile pod izvestnimi pogoji.

Deliktu po § 376 k. z. je namreč bistven element (sledč iz označbe podpoglavja 7.) »ostečenje... imovinskih interesov«, da storilec ve, da se nahaja pri javni dražbi in da se ona vrši v zaščito imovinske koristi katerega koli upravičenca, tudi imetnika pravice, dati lovišče v zakup. Kjer to ni pravno dopustno (n. pr. v Srbiji), ni možnosti kršitve. Razen tega pa mora naklep vsebovati tudi hotenje storilca, da imovinske koristi drugega oškoduje. Nikjer ne stoji, da bi moral biti storilec sam dražitelj, ali da bi se moralo odvrčanje storilca vršiti v njegovo korist. Če bi šlo tistemu, ki odvrča od licitacije n. pr. samo za to, da bi z vidika plemenitega lovskega sporta preprečil zdražitev lovišča od strani človeka, ki bi divjačino sportno nesmiselno ugonabljal, o kaznivosti takega storilca ne bi moglo biti govora. Pogajanja pri dražbi, ki bi imela za svrhu zenačenja interesov z medsebojnim prostovoljnim pristankom, bi vsebovala potrebni dolus samo tedaj, če bi storilec točno vedel, da je tisti, ki se odvrča, resnično in trdno voljan več ponuditi kot tisti, ki odvrča, tako da bi s tem tisti, ki so upravičeni, da dobé izlicitirano svoto, trpeli na svoji imovini.

Čas, kedaj je storitev delikta po § 376 k. z. možna, je določen z besedami »na javni prodaji ali javni dražbi«, Preozka interpretacija bi bila, ako bi smatrali, da gre samo za čas od otvoritve dražbe na odrejenem naroku. Quae estio facti bo, kako daleč pred otvoritvijo dražbe se sme šteti za modaliteto delikta »na javni dražbi«. Neposredno pred pričetkom draženja na mestu, določenem za dražbo, zbrani dražilci so gotovo že na javni dražbi. ljudje pa, ki se razgovarjajo o dražbi prejšnji dan v gostilni, ter obetajo drug drugemu razne koristi, če ne pojde dražit, pa niso še na javni dražbi; saj se ta lahko še odpove, odgodi in pod. Zakonodajec je deial v izvirniku »pri... javnom nadmetanju«, ne pa »o prilici javnog nadmetanja«, pa tudi ne »za vreme javnog nadmetanja«. Pač pa je odvrčanje samostojno kriminalizirano, tudi če ni imelo uspeha.

Če pregledamo vse te pogoje za kaznivost odvrčanja od dražbe lovišč (seveda veljajo ceteris paribus tudi za druge javne dražbe) zlasti pa potrebo, da mora odvrčajoči storilec imeti voljo oškodovati nekega drugega, a ne samo sebi koristiti, potem poročemo: navzlic gori omenjenemu poslošenju zaščite čistosti javnih dražb se bo dala kaznivost tistega, ki odvrča od dražbe, prav redkokrat ugotoviti.

Karl Bücher in njegovo znanstveno delo.*

Univ. prof. dr. Aleksander Bilimović.

V starosti 83 let je nekoliko dni tega nazaj umrl v Lipskem profesor nacionalne ekonomije na tamošnji univerzi Karl Bücher. Številni mladi nacionalni ekonomisti so se učili po njegovih spisih, številni starejši nacionalni ekonomisti podučujejo po njegovih spisih svoje slušatelje. Vsled tega smatram za svojo dolžnost, da s pristankom odbora društva »Pravnika« posvetim temu nacionalnemu ekonomu kratko komemorativno predavanje.

V jugoslovanski književnosti se je že odzval na tužno vest o smrti K. Bücherja prof. dr. Velimir Bajkić, ki je v »Narodnem Blagostanju« (1930, br. 47) posvetil par vrstic tej, kakor on pravi, »najmarkantniji ličnosti medju ekonomistima za poslednjih pedeset godina — posle Brentana«. To je malo pretirano ne samo glede Bücherja, marveč tudi glede Brentana, vendar ni dvoma, da je z Bücherjem legel v grob mož velikega značaja in učenjak velikih zaslug na polju ekonomske vede.

Njegova biografija je zanimiva. Pričel je svoje delovanje v Frankfurtu na Majni kot docent in obenem kot sotrudenik »Frankfurter Zeitung«, L. 1878. je bil na Bismarckovo povelje aretiran skupaj z vsem uredništvom tega liberalnega lista. Zapustil je docenturo in se posvetil izključno novinarskemu poslu. Toda čez par let je zapustil »Frankfurter Zeitung«, ker se ni sporazumel s Sonnenmannom, takratnim glavnim urednikom lista.

Po priporočilu Alberta Schäffleja je postal docent na monakovski univerzi, ki je bila v tej dobi rivalitete med Prusijo in Bavarijo središče opozicije proti Bismarcku. Odtod pa je prestopil na univerzo v Jurjevu, nato na

* Predavanje v društvu »Pravnika« dne 3. decembra 1930.

tehniko v Karlsruhe in v Basel. Večkrat so ga vabili v Göttingen, toda ni hotel postati profesor na nobeni pruski univerzi. Odzval se je le vabilu univerze v Lipskem, kjer se je ta akademski nomad naselil stalno in kjer je ostal do svoje smrti.

Ako pa je K. Bücher menjal visoke šole, je bilo njegovo znanstveno delo prosto vsakega frfotanja v smislu Charlesa Fourierja. Od mladosti do smrti se je bavil z dvema stvarima, in sicer z novinarstvom in z ekonomsko zgodovino.

Kar se tiče novinarstva, ni bil toliko pravi novinar, kolikor učenjak, ki je znanstveno proučeval novinarstvo, ter ga po pravici imajo za osnovevalca novinarske vede. Številni članki o »Zeitungswesen«, javna predavanja o tem predmetu, razprava o »Anonymität in den Zeitungen«, v kateri pobija v sodobnih večjih listih prevladujoči sistem anonimnih člankov, knjiga »Der deutsche Buchhandel und die Wissenschaft«, na lipski univerzi osnovana prva stolica za novinarstvo, v Lipskem osnovani institut za znanstveno proučevanje novinarstva, končno ostri nastop proti načinu pisanja, ki se je razpasel v nemških listih za časa svetovne vojne — takšna je bila ta prva znanstveno-publicistična stran njegovega delovanja.

Centralno področje znanstvenega udejstvovanja Karla Bücherja pa je bila ekonomska zgodovina. Bücher pričenja s specialnimi zgodovinsko-gospodarskimi raziskavanji, ki jih nadaljuje skoro vse življenje (Frankfurter Buchbinder — Ordnungen. Bevölkerung von Frankfurt a. M. im XIV. und XV. Jahrh. 1886, Das städtische Beamtentum im Mittelalter, die Frauenfrage im Mittelalter, Frankfurter Amtsurkunden, Ein Ausschnitt aus der Gewerbegeschichte, Berufe der Stadt Frankfurt a. M. im Mittelalter. 1914 in dr.).

Istodobno se je Bücher lotil nekaterih zelo zapletenih vprašanj o prvotnih gospodarskih razmerah. Sem spada njegova izdaja nemškega prevoda spisa Emile de Laveleye a o prvotni lastnini: »Ureigentum. Autorisierte deutsche Ausgabe, herausgegeben und vervollständigt von Dr. Karl Bücher.« Leipzig. 1879. Tej izdaji je Bücher dodal VI. poglavje (str. 86 — 112) o preostankih prvotne agrarne skupnosti v Nemčiji in IX. poglavje (str. 152 — 230) o almenдах v jugozahodni Nemčiji. O almenдах je Bücher pozneje publiciral posebno brošuro »Die Allmenden in ihrer wirtschaftlichen und sozialen Bedeutung« (Soziale Streitfragen, herausgegeben von A. Damaschke, Heft XII). Njegov je tudi članek »Allmenden« v Handwörterbuch der Staatswissenschaften (4. izdaja. I, str. 242 — 251). V svojih dopol-

nilih k Laveleyevi knjigi se Bücher pridružuje po Laveleyeju zastopanemu naziranju, da je bila tudi pri Germanih prvotna oblika zemljiške posesti Gemeineigentum (skupna lastnina). Sklicuje se pri tem na različne še za njegovega časa ohranjene pojave gospodarske skupnosti med vaščani, na periodično delitev njiv in drugih zemljišč v marsikaterih krajih Nemčije (tako zv. »Schiffeln« v Renski provinci, Westerwaldu in Fogelsbergu, westfalski »Vöhden«, posebno pa trirske »Gehöferschaften«). V tem smislu je Bücher izrazil zagovornik teorije o prvotnem agrarnem komunizmu, ki so jo postavili in utemeljevali Olufsen (1821), Hanssen (1835), Haxthausen, ki je prvi opisal ruski »mir« (1847), Maurer (1854), Roscher (1854), Laveleye (1874), Morgan (1877), Bücher (1879), Kovalevski (1879), L. v. Stein (1881), Heusler (1885), Brunner (1887) in dr., teorije, ki pravi, da je bila prvotna oblika agrarnih odnošajev »Gemeineigentum und Gemeinnutzung«, katerim je sledila oblika »Gemeineigentum und Privatnutzung« in iz katere je šele pozneje zrasla oblika »Privateigentum und Privatnutzung«. Ta teorija je bila dalje časa prevladujoča teorija, tako da ni trdil prav eden izmed njenih novejših kritikov, pred par leti umrli G. v. Below, ko je naslovil svojo kritično razpravo o tej teoriji »Das kurze Leben einer vielgenannten Theorie«. Toda polagoma so kritični udarci izpodrinili tla tej teoriji. Kot njeni kritiki so nastopili, razen starejših avtorjev (agronoma Thaerja, Alberta in Waitza), ruski državoslovec in pravni zgodovinar Boris Čičerin, ki je prvi podvrgel kritiki teorijo o prvotnem značaju ruskega »mira« (1856), pod njegovim vplivom ruski pravni zgodovinar V. Sergjevič, ki je kritično pregledal prvotne zapadno-evropske agrarne odnošaje (1964), nemški zgodovinar K. Lamprecht, ki je specielno proučil trirske »Gehöferschaften« (1885), francoski zgodovinar Fustel de Coulanges (1885), agrarni zgodovinar A. Meitzen (1895), nacionalni ekonom v Gradcu Richard Hildebrandt (1896), gori omenjeni G. v. Below (1903), A. Dopsch (1918) in dr.* Za tistega, kdor je prečital te kritike, ni dvoma, da je Bücherjevo naziranje glede oblike »Ureigentum« sedaj omajano. Njegov opis in analiza »almend«, ki jih on sam smatra za produkt poznejšega agrarnega razvoja, pa ne izgubljata vsed tega

* Argumentacija zagovornikov in kritikov teorije o prvotni agrarni skupnosti je podrobno razložena v moji knjigi »Germanskoe zemleustroitelnoe zakonodatel'stvo. Razdjel obščinnih zemelj.« Kiev. 1908, strani 29 — 85.

svoje vrednosti, kakor tudi njegov protest proti preveč radikalnemu postopanju z almendami in nekaterimi drugimi skupnimi občinskimi zemljišči agrarne zakonodaje, tako zv. Landeskultugesetzgebung v Prusiji in v drugih nemških državah v dobi ekonomskega liberalizma od konca XVIII. do polovice XIX. stoletja.

Težišče Bücherjevega dela pa ne leži v detajlnih specialnih zgodovinskih raziskavanjih, v katerih so se po-
tapljali drugi nacionalni ekonomski zgodovinske šole. Njegov talent se je pokazal v vsej svoji moči na drugem polju, na katerem Bücher nadkriljuje s svojo talentiranostjo G. Schmollerja, dasi zaostaja za njim v enciklopedičnosti svoje erudicije, Bücherja pa je na tem polju prekosil W. Sombart tako s svojo erudicijo, kakor s svojim klasifikatorskim talentom. Med temi tremi avtorji se je tudi dejansko vršila tekma v obliki precej ostre polemike. Polje, na katerem se je odigravala ta tekma, je to, kar se da imenovati gospodarsko-zgodovinska morfologija. Naloga te grane ekonomske vede je v tem, da uvrsti konkretno zgodovinsko gradivo v nekake posplošujoče sheme, izkleše to, kar je pozneje Max Weber imenoval Ideal-Typus, in izsledi razvojne tendence teh tipov. Definicije zgodovinsko zraslih tipičnih oblik gospodarske organizacije, njih klasifikacija in sheme njih evolucije — v tem tiči glavna Bücherjeva zasluga.

Ta zasluga je najbolj izražena v njegovem klasičnem spisu »Die Entstehung der Volkswirtschaft«. Prva izdaja tega spisa je izšla l. 1893. Ne zastareti v teku več kakor 30 let, izhajati zmerom v novih in novih izdajah (l. 1922. je izšla 16. izdaja: 23. — 28. tisoč I. zvezka in 7. izdaja: 7. do 10. tisoč poznejšega II. zvezka) — to je že lepo kvalifikacijsko spričevalo za to delo. Posebno interesanten je I. zvezek, ki je postal prava propedeutika nauka o narodnem gospodarstvu ali, kakor ga je imenoval eden Bücherjevih kolegov, »Anleitung, um nationalökonomisch denken zu lernen« (gl. Entstehung. I, str. IV — V). V tej svetovno znani knjigi popisuje Bücher prvotno gospodarsko stanje »der individuellen Nahrungssuche«, kateremu odreja celo značaj gospodarjenja. Dalje podaja karakteristiko gospodarstva naravnih narodov z »Hackbau« (motižnim poljedelstvom), s pridobivanjem dobrin po darilih, z ropom, plenom, tributom, globe namesto odplatne izmenjave. Nato analizira združitev dela in njene tipične oblike (Arbeitsvereinigung — zedinjenje več poslov v rokah enega in istega delavca in Arbeitsgemeinschaft — skupno delo več delavcev, ki se zopet deli l. v Gesellschaftsarbeit ali gesellige

Arbeit — družabno delo, 2. Arbeitshäufung — kopičenje dela, in sicer einfache Arbeitshäufung in Arbeitsverkettung — porezo dela, ter 3. Arbeitsverbindung — zvezo glavnega in pomožnega posla).

V posebnem oddelku o delitvi dela zavrača Bücher Smithovo naziranje, da je delitev dela nastala iz človeku prirojene sposobnosti za izmenjavo. V nasprotju temu smatra Bücher, da je delitev dela polagama zrasla kot »eine historische Kategorie, keine elementare Wirtschafterscheinung« (str. 316), in sicer kot pojav socialne prilagoditve. Bücher podaja nato zelo originalno klasifikacijo tipičnih oblik delitve dela: 1. Berufsbildung — nastanek poklicev; 2. Berufsspaltung ali Spezialisierung — delitev poklicev; 3. Produktionsteilung — delitev produkcije po posameznih fazah produkcijskega procesa; 4. Arbeitszerlegung — razkosanje dela, t. j. tehnična delitev dela v obratu in 5. Arbeitsverschiebung — preložitev dela, in sicer prenos enega dela produkcijskega procesa na drugi kraj, kjer se izdelujejo za ta proces potrebni stroji oz. druga pomožna sredstva). Bücher analizira zvezo, ki je bila v različnih dobah in je tudi sedaj med delitvijo dela in nastankom socialnih razredov ter slično G. Schmollerju, H. Spencerju in E. Durkheimu gradi nauk o delitvi dela na splošni sociološki bazi.

V nadaljnjem oddelku razpravlja o oblikah obrtnih obratov in podjetij (Betriebssystem) in o njihovi zgodovinski metamorfozi. Bücher razločuje pri tem: 1. Hauswerk (Hausfleiss) — domače delo; 2. Lohnwerk — delo iz naročnikovega materiala, kamor spadajo tudi prej zelo razširjeni »Störer« (auf die Stör gehen), potujoči obrtniki, priljubljena postava starih nemških bajk; 3. Handwerk i. e. S. — obrtništvo, rokodelstvo v ožjem smislu, delo iz lastnega materiala (vsled tega Preiswerk), delo za naročnika (Kundenproduktion); 4. po navadi z zelo neiasnim izrazom »Hausindustrie« označeno obliko obrta — domačo industrijo, za katero Bücher uporablja po Justijevega vzorcu izraz »Verlagssystem« — delo za trgovca, in 5. Fabrik — tovarno. V tej klasifikaciji pripada Bücherju detaljna razvrstitev oblik obrtništva. V klasifikaciji pa je izpuščena manufaktura, ki jo Bücher napačno zbližuje z domačo industrijo (str. 185), da si je med njima globoka socialno-strukturna razlika. V domači industriji dela delavec doma in je odvisen od podjetnika — kapitalista le v razpečavi produkta (štadij trgovskega kapitalizma), v manufakturi pa dela delavec v podjetnikovi delavnici in je odvisen od podjetnika — kapitalista ne samo v razpečavi

produkta, ampak tudi v produkciji sami (prvi štadij i n d u s t r i j s k e g a kapitalizma, ki je ugladil pot kapitalistični tovarni). V članku »Gewerbe« v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« (4. Aufl. IV, str. 966 — 999, Jena, 1929) govori Bücher o manufakturi in tovarni, zbližujoč ti dve obliki obratov. Tedaj pa izgineva tehnična razlika med m a n u f a k t u r o, v kateri prevladuje ročno delo in razvita delitev tega ročnega dela, in tovarno (m a š i n o f a k t u r o), katere bistvena poteza leži v uporabi strojev in kompliciranih kemičnih procesov.

Vrhunec Bücherjeve gospodarsko-zgodovinske morfologije pa je njegova »Stufentheorie«, t. j. shema stopenj v zgodovinskem razvoju celotnega gospodarstva. Razen knjige »Entstehung der Volkswirtschaft« je bila ta shema razložena še v razpravi »Volkswirtschaftliche Entwicklungsstufen« v »Grundriss der Sozialökonomik« (I. Bd. A. 1924). V shematizaciji gospodarskega razvoja je Bücher imel več predhodnikov, in sicer: Smith, Storch, Listovo shemo (lov; živinoreja; poljedelstvo; poljedelstvo in obrt; poljedelstvo, obrt in trgovina); k tej shemi je Bücher napravil sedaj skoro vobče priznano pripombo, da je poljedelstvo starejše od živinoreje in da evropski nomadski narodi »eher als verwildete Ackerbauer zu betrachten seien« (Entstehung, str. 43), t. j. kot »sekundäre Nomaden«, kakor se sedaj izraža Fr. Oppenheimer (Abriss einer Sozial- und Wirtschaftsgeschichte Europas. I. Abt. 1929. IV. historischer Band njegovega »System der Soziologie«); nato Bruno Hildebrandovo shemo (naturalno, denarno in kreditno gospodarstvo) in Schmollerjevo shemo (Stamm-, Dorf-, Stadt-, Territorial- in Staatswirtschaft). Zadnja shema se že precej približuje Bücherjevi, tako da je Schmoller v svoji polemiki z Bücherjem temu celo očital, da je prevzel njegovo shemo. Tudi Plenge (Die Stammformen der vergleichenden Wirtschaftstheorie, 1919) pravi, da je Bücher zgradil svojo shemo na Rodbertusovem nauku o antičnem oikosnem gospodarstvu in na Schmollerjevi shemi. Vendar pa je Bücherjeva shema bolj enostavna kakor Schmollerjeva, in, kar je posebno важно, je manj politično in več gospodarsko orientirana, vrh tega pa se odlikuje z jasno formuliranim principium divisionis. Kot razvrstilo jemlje Bücher »die Länge des Weges, welchen die Güter vom Produzenten bis zum Konsumenten zurücklegen« (str. 91). Glede na to razločuje: 1. geschlossene Hauswirtschaft (zaključeno domače gospodarstvo) — prevladuje delo zase, pri katerem je dolžina poti enaka 0, 2. Stadtwirtschaft (mestno gospodar-

stvo) — prevladuje delo za naročnika, produkt gre direktno od producenta h konzumentu, in 3. Volkswirtschaft (narodno gospodarstvo) — prevladuje delo za trg, produkt prehaja skozi roke več posredovalcev, dokler pride h konzumentu. Tako narodno gospodarstvo, pravi Bücher, je »produkt tisočletnega razvoja« (str. 90).

Ta »Stufentheorie« ima veliko zagovornikov, izzvala pa je tudi nešteto ugovorov. Kot njeni kritiki so predvsem nastopili zgodovinarji: E d u a r d M e y e r (*Die wirtschaftliche Entwicklung des Altertums*. 1895) in dr. (gl. na pr. zadnji članek E d g a r S a l i n a: »Staat und Handel in Helas in archaischer und klassischer Zeit« v *Zeitschr. f. d. ges. Staatswiss.* 89. Bd. 2. H. 1930, str. 353 — 361 in tam navedeno literaturo). Ti zgodovinarji ugovarjajo proti Bücherje- vemu prištevanju Grčije in Rima k stopnji domačega zaključnega gospodarstva, ker je v njih že cvetela razvita izmenjava z denarjem in kreditom. Prav to naglašata G. v. B e l o w (*Probleme der Wirtschaftsgeschichte*. 2. A. 1926) in A. D o p s c h (*Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung*. I. 2. A. 1923, II. 1920) glede stare Nemčije, in D o v n a r z a p o l j s k i glede stare Rusije. Cela vrsta zgodovinarjev trdi, da je bila izmenjava že v prazgodovini (gl. članek »Handel« v *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*. 1915); etnografi pa dokazujejo, da je bila že pri divjih narodih (S c h m i d t, *Ethnologische Volkswirtschaftslehre*. I. Bd. 1920). W a l t e r S c h w e n z e n (*Zum Altbabylonischen Wirtschaftsleben. Studien über Wirtschaftsbetrieb, Preise, Darlehen und Agrarverhältnisse*. 1915) navaja celo podatke, iz katerih je razvidno, da je bila že za časa prve babilonske dinastije in pozneje za časa H a m u r a b i j a izmenjava kakor tudi srebrni novc, kapital, posojila, zakup zemljišč in drugi accessoireji precej razvitega menjalnega gospodarstva. Vsled vsega tega menijo M a x W e b e r («Die Objektivität sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnisse« v *Arch. d. Sozialwiss. u. Sozialpol.*, Bd. XIX, str. 1 in sled.) in G. v. B e l o w, da Bücherjeva shema ni toliko zgodovinska shema, kolikor logična shema idealnih tipov gospodarske organizacije. Sedaj ni več dvoma, da je Bücher pretiraval naravni značaj antičnega in drugega starejšega gospodarstva. Čim bolj rastejo konkretna raziskavanja, tem bolj in bolj se oddaljuje od nas začetek izmenjave. Vendar pa ima Bücher načelno prav v tem, da se je gospodarienje pričelo s prevladujočim naravnim gospodarstvom, v katerem je po izrazu P e t r o n i j a »omnia domi nascuntur« (*Entstehung*, str. 100), na njem zrasla s početka le tanka plast izmenjave,

predvsem v obliki zunanje trgovine, in šele polagoma je izmenjava preosnovala gospodarstvo širših ljudskih mas.

Drugo skupino kritikov tvorijo nacionalni ekonomi, ki ugovarjajo proti temu, da so vsi narodi imeli stopnjo mestnega gospodarstva s cehi in drugimi posebnostmi zapadnoevropskega mesta. Tako na pr. pravilno pripominjata ruska nacionalna ekonoma M. J. Tugan-Baranovskij (Osnovy političeskoj ekonomii. 3. izd. Riga. 1924, str. 86 — 87) in Den (Očerki hozjajstvennoj geografii Rossii), da Rusija ni poznala take konkretne zgodovinske oblike mestnega gospodarstva razen začetkov razvoja v tej smeri v severozapadnih trgovskih mestih Novgorodu in Pskovu. Bücher sam priznava to posebnost gospodarskega razvoja Rusije (gl. str. 184). Toda tudi Rusija ni preskočila iz štadija naturalnega kar naravnost v štadij narodnega gospodarstva; tudi ona je preživela dobo prevladujoče lokalne izmenjave, to pa je bistvo druge stopnje Bücherjeve sheme.

Končno je W. Sombart (Der moderne Kapitalismus. I. Bd. 6. Aufl. 1925) nastopil proti Bücherjevemu principium divisionis. Svetovni pariški krojači (couturiers), Kruppove tovarne, pravi Sombart, delajo po naročilu, angleške zveze konzumnih društev nabavljajo blago direktno pri producentih in ga brez posredovalcev porazdeljujejo med konzumente; dolžina poti, ki jo preide blago, se pri tem skrajša, ali pomenijo vsled tega ta najbolj razvita gospodarstva nazadovanje v drugo stopnjo? Ta ugovor pa pojmuje preveč kilometerski Bücherjevo »dolžino poti«. Vsa po Sombartu navedena gospodarstva ne zožujejo področja izmenjave, marveč ga razširjajo skoro na ves svet. V tem smislu pomenijo vprav po Bücherjevi shemi korak naprej, ne pa nazaj.

Bücherjevo »Stufentheorie« je treba torej, vključ vsem navedenim ugovorom, priznati v svojem bistvu za pravilno, dasi stilizirano, shematično sliko faz, ki jih je prešlo človeško gospodarstvo, preden je zadobilo obliko narodnega gospodarstva.

Shema je samo nepopolna glede na nadaljnje izpremembe, ki jih je že preživelo in preživlja naprej narodno gospodarstvo. To vrzel izpopolnjuje E. v. Philippovich (Grundriss der politischen Oekonomie. I. Bd. 16. Aufl. 1922), ki razločuje starejšo obliko zvezanega (gebundene) in poznejšo obliko prostega narodnega gospodarstva (freie Volkswirtschaft). Toda tudi ta delitev ne dovaja do sedanjega časa, ker se je ielo prosto narodno gospodarstvo počenši od zadnje četrti XIX. stol. čim dalje več nagibati na novo obliko zvezanosti. Za sodobno narodno gospodarstvo je celo

karakterističen boj, ki se vodi za dozo in obliko te nove zvezanosti. Vsled tega razločuje novejši pisatelj W. Mitscherlich (»Skizze einer Wirtschaftsstufenfolge« v *Weltwirtschaftliches Archiv*, Bd. 16. Heft 2-3, 1921 in knjiga »Eine Wirtschaftsstufentheorie. Skizze des ökonomischen Werdens der germanisch-romanischen Völker.« Leipzig, 1924) te-le razvojne stopnje: einfache Gemeinwirtschaft, korporativ gebundene Wirtschaft auf gemeinschaftlicher Grundlage, freie Individualwirtschaft in zopet korporativ gebundene Wirtschaft. V tem pogledu izpopolnjeno Bücherjevo shemo, ki bi upoštevala oba aspekta in bi bila zgrajena na dveh znakih, namreč na Bücherjevem znaku »razvoja izmenjave« ter na znaku »prostosti oz. zvezanosti posameznih gospodarstev«, razlagam že davno v svojih predavanjih in sem jo priobčil v članku »Universalistiška koncepcija ekonomije Othmara Spanna« v Arhivu za pravne i društvene nauke (knjiga VII, br. 4, 1923, str. 249).

Zaključim pregled Bücherjevih del z njegovim spisom »Arbeit und Rhythmus«, ki je prvič izšel l. 1897. (6. A. 1924). To je na obširnem gradivu zasnovano sociološko-gospodarsko delo. Mogoče tudi tu Bücher idealizira začetno dobo človeške kulture, vendar pa so bili v tem spisu prvokrat rekonstruirani marsikateri karakteristični pogoji, pod katerimi se je vršilo delo primitivnih narodov. Bücher naglaša, da je gnal naravnega človeka k delu ne samo pritisek potrebe in ne samo nasilje, marveč tudi »der schöpferische Schönheitssinn«, zdravi nagon umetniškega ustvarjanja in iz narave človekovega organizma izvirajoča nagnjenost k ritmičnemu gibanju. Odtod prihaja tisti podstrek, ki ga daje delu ritem. Ritmično delo se vrši tudi bolj avtomatično, kar zmanjšuje psihično utrujenost. Istega izvora je delo vna pesem, ki je zrasla kot posebno estetično sredstvo za organizacijo ritmičnega dela. Bücher navaja mnogo primerov delovnih pesmi različnih, tudi slovanskih narodov.

Takšno je bilo znanstveno delo Karla Bücherja.

Razen vsega drugega je bil Bücher izvrsten stilist, kar je precej redka lastnost med nemškimi učenjaki. Njegovo »prachtvolle Darstellung« priznavajo vsi nemški nacionalni ekonomisti (gl. n. pr. Adolf Weber, *Allgemeine Volkswirtschaftslehre*, 1929, str. 19). S to lastnostjo se deloma razjasnjuje tudi gori omenjena velikanska razširjenost njegovih spisov. »Entstehung der Volkswirtschaft« kritizirajo in bodo kritizirali, pač pa jočitajo in jo bodo še dalje časa čitali, na vsak način dosedaj tiskajo to knjigo v vedno novih tisočih izvodov in prevajajo na vse mogoče jezike.

Naj v miru počiva avtor te lepe knjige.